

Eörsi László: Az előítélet béklyójában

Szakolczai Attila vitairatának (*Népköztársaság tér 2006*) legfontosabb felvetése az az egyébként távolról sem újszerű, ám mindig is aktuális kérdés lenne, hogy mennyire használhatók fel a rendelkezésünkre álló források valamely történelmi esemény rekonstrukciójára. E probléma vizsgálatára a tavaly megjelent kötetemet (*Köztársaság tér 1956*) szemelte ki, s ezt nem kis megtisztelésnek kell, hogy vegyem. Döntése sziklaszilárd önbizalmat feltételez, hiszen olyan témakört választott, amelyben nem végzett alapkatásokat (legalábbis a jegyzetapparátusa erre enged következtetni).

Talán ez is szerepet játszik abban, hogy kritikusom általában nem a forrásaimat veszi górcső alá, hanem figyelemfelkeltőbb megoldást választ: kötetemet összeveti a pártállami történetírás emblematikus szerzőpárosának, Hollós Ervinnek és Lajtai Verának széles körben ismert, híres-hírhedt művével (*Köztársaság tér, 1956*). Szakolczai arra a következtetésre jut, és az a legfőbb mondanivalója, hogy kismonográfiám kádárista, 1957-es szellemiségű mű, mivel lényegében Hollósék koncepciójának legfőbb pilléreit használtam fel, érdemben velük egyező eredményekre jutottam, csak mindössze az előjeleket változtattam meg. („Ellenforradalom helyett nemzeti forradalomról, elvhű kommunista küzdelem helyett a retrográd erők védelméről ír. Amiért Hollósék magasztalták Mezőt, azért Eörsi elítéli.”) Ez esetben persze szó sem lehetne 1957 szellemének felidézéséről, és ugyanezért Szakolczai opusának hatásvadász címválasztása is (*Népköztársaság tér 2006*) nem csekély mértékű tendenciózusságot árul el.

Kritikusom forrásfelhasználása bizonyítja legfőképpen előítéletességét, sőt, nyugodtan állíthatom: nemigen leplezett rosszindulatát. Hiszen nála jelenleg senki sem tudja jobban, hogy tanulmányomban távolról sem a Hollós–Lajtai-opust, (vagy más kádárista szerzők írását) használtam fel elsősorban, hanem a fellelhető levéltári forrásokat. (Az én lábjegyzeteimnek mintegy tizede, míg Szakolczaié pedig csaknem negyede hivatkozik a szerzőpáros halhatatlan művére.) Csakhát nem lenne elég ütős a mondandója, ha a többi korabeli dokumentumok nagyobb közönség által nemigen ismert vallomástevéire, elbeszélőire kellene hivatkozni, Hollós–Lajtaival viszont nagyságrendekkel lehet a tétet emelni. Így aztán Szakolczai valósággal azt sulykolja az olvasóba, hogy én jószérivel mást se tettem, csak a Hollósékat koppintgattam. Ez a súlyos torzítás, vagy ha úgy tetszik, hamis beállítás végigkíséri Szakolczai egész dolgozatát. Mintegy 20-szor kapcsol szorosán össze a „legendás” szerzőpárossal. Vannak még utalásai, amikor hozzájuk mérve olykor kissé felmagasztosít, máskor ugyanennyivel súlyosabban bírál. (Nem tudom, melyiknek örüljek jobban.) És akkor még nem említettem lábjegyzeteit, amelyekben e két kötet – szintén kellő célzatossággal – tömegesen fordul elő együtt hivatkozásként. Ez az alap-prekonceptió legfőképpen azért sajnálatos, mert erősen csökkenti az egyébként elgondolkoztató felvetéseinek értékét.

A kritikus által felvetett problémák között vannak lényegbevágóak, de gyakoribbak a jelentéktelenségek, amelyek csupán öncélú kötekedésnek tűnnek. Számos esetben pedig többszörösen is ismétli magát. Néhol beemel e tárgyhoz csak nagyon áttételesen tartozó témaköröket. Jellemző még, hogy kérdéseket felvet, amelyekben állításaimat megkérdőjelezi, anélkül hogy azokra választ adna. A legfeltűnőbbek azonban a fölényeskedés biztos jegyei: a csalahatatlanság látszatát keltő kijelentései, akár biztos alapok nélkül is.

A válaszomban csak néhány momentumra térek ki, azokra, amelyeket valamilyen okból fontosnak tartok. Nézzük tehát, hogyan, miként plagizáltgattam Hollóst és Lajtaikat.

A budapesti pártbizottság október 23-án

Szakolczai hosszan, oldalakon keresztül értekezik arról, hogy később erősítették meg a Budapesti Pártbizottságot, mint azt a kádáristákkal közösen terjeszték. Már meg is szegtem az ígéretemet, ez talán a leglényegtelenebb kérdés az egész történetben. De mégis: nem tartom lehetetlennek azt sem, amit akár Hollósék írnak: 23-án, 18–19 óra tájban. Hiszen lehetséges például, hogy a debreceni események hatására a hatalom hamarjában megerősítette a fontosabb objektumokat.

„A fegyveres erősítés kérésének és kiérkezésének pontos datálása azért fontos, mert Hollósék (és Eörsi) szerint a budapesti pártbizottság azzal egy időben, sőt még azt megelőzőleg megindította a politikai harcot az ellenforradalom ellen” – írja Szakolczai. Én nem állítottam ilyesmit, hiszen a politikai harc már régóta folyt. Én azt írtam, hogy az elvtársakat akarták felkészíteni a politikai harcra. Hát e kettő nem egészen ugyanaz!

„Hollósék szerint a Köztársaság térre hívták a kerületi pártszervek vezetőit, hogy felkészítsék őket a várható eseményekre, a komplikált és nehéz politikai, sőt fegyveres harcra, és ez utóbbihoz egyes helyeken azonnal meg is kezdődött a fegyverek összegyűjtése. Annak ellenére, hogy nyilvánvaló a történet valótlansága, azt lényegében Eörsi is átveszi.” Én még mindig nem értem: miért nyilvánvaló, mi ebben az abnormális.

A 25. lábjegyzetben Szakolczai azt írja, hogy „Eörsi forrásként Hollósék könyvére hivatkozik, amely azonban jelentős eltérésekkel írja le a történeteket.” Ez valótlan állítás, én ugyanazt írtam le, mint amire hivatkozom.

„Ezzel szemben kizárható, hogy október 23-án este a budapesti pártbizottságon tisztábban látták volna, mi következik, mint bárki más az országban” – állítja. Miért zárható ki? Egyébként az országban másutt is megalakultak a válságstábok. „Csak azt követően intézkedtek a fegyveres védelem megerősítése érdekében, miután a tömeg első támadó akcióiról értesültek.” Ez még elhibázottabb kijelentés! A tömegnek nem kellett lőnie ahhoz, hogy támadó jellege legyen! Akkoriban a békés tüntetés is elég volt a vérontáshoz, mint ezt számos példa mutatta!

Mező Imre

Az annotált Mező-életrajzom valóban sokkal jobb is lehetett volna, ha lesz új kiadás, köszönettel fel fogom használni Szakolczai által javasolt könyvészeti forrásokat. Igaza van abban is, hogy a tüntetéssel kapcsolatos Mező-állásfoglalásról helytelenül írtam. Abban már nem (pedig ezt is ezerrel súlykolja), hogy én mindvégig retrográdnak minősítettem volna Mezőt (lásd a kötetem 16., 25., 118. o.).

Jelen esetben persze a legfontosabb kérdés az, hogy mi volt a szerepvállalása a forradalom idején. Szakolczai szerint „a pártellenzékhez állt közel, ami kizárja, hogy október 23-át követően addig képviselt politikai meggyőződésével szembefordulva a keményvonalasokhoz csatlakozott volna.” Hát bizony nem kizárt, és van is még erre példa: Nagy Imre is minden feltétel nélkül, október 23–24-én elfogadta a hatalmat, miniszterelnökként vállalva az együttműködést Gerőékkel, sőt akár utasításaik végrehajtását is. Mező pedig kezdettől fogva tagja volt a forradalom kíméletlen leverését célul kitűző a Katonai Bizottságnak, a legretrográdabb politikai és katonai vezetők társaságában.

Mező az október 28-i KV-ülésen történő felszólalása – amelyet Szakolczai is idéz – óvatos reálpolitikai megnyilvánulás volt, semmiképpen sem lehet abból kiolvasni a fordulat melletti elszántságot. (*Ötvenhat októbere és a hatalom*. Napvilág, 1997. 118. o.)

Szakolczai szerint Mező nem volt budapesti pártbizottságnak a vezetője, és október 28-áig a Katonai Bizottság tagjaként a Honvédelmi Minisztériumban tartózkodott, csak utólag nagyították fel a Budapesti Pártbizottságban játszott szerepét. De nézzük az MDP KV Rendkívüli Bizottság 1956. okt. 26-i ülésen hozott (a felkelőkkel szembeni) határozatok idevágó passzusát: „A Budapesti Pártbizottságon keresztül biztosítani kell, hogy holnap délelőttre a kerületi pártbizottságoknál kb. két-háromezer megbízható elvtárs (lehetőleg

tartalékos tisztek vagy tiszthelyettesek) készenlétben legyen, akiknek feladata az átfésülést végző magyar honvédegyeségekkel való együttműködés, illetve azok megfelelő működésének biztosítása. Az elvtársak odaszállításáért és a gyülekezésért felelős: Mező Imre elvtárs...” (Ötvenhat októbere és a hatalom. 90. o.) A dokumentumból kiderül, hogy Mező kapta a legnehezebb feladatot, amit minden további nélkül elvállalt, tehát nemigen lehet elbagatellizálni a „rendcsináló” szándékát. Ebből a dokumentumból az is kiderül, hogy Szokolczi helytelenül állítja azt, hogy Mező csak 28-a után került a Köztársaság téri párházba, és hogy csak 29–30-án „lett a párház (egyik?) vezetője”.

Továbbra is állítom (akár Hollósékkal együtt, Szokolczi ellenében), hogy „a Budapesti Pártbizottság október 23-tól az ellenforradalom elleni harc egyik legfontosabb erője volt”. Ugyanis legfőképpen Budapesten volt veszélyben a hatalom, tehát elsősorban ez a pártszervezet volt felelős a főváros stabilitásáért, vagyis „ellenforradalmi” erővel szembeni legkeményebb, a leghatározottabb fellépésért.

A „lehallgatás”

A kötetem 23. oldalán a következőket írtam (egyébként jól láthatóan nem „Hollósékat követve” ahogy jóakaró kritikussom állítja, hanem Csikesz Józsefné és Kovács Antal visszaemlékezése alapján; dátum nélkül, Budapesti Pártbizottság 5. PIL 867. f. 2. cs./c-120.): „A párházbeliek több úton szereztek információkat. Még a pártellenzékiek telefonbeszélgetéseit is lehallgatták, és írott formában továbbították Gerő Ernőnek. „Telefonbeszélgetésekből, amelyeket illegálisan lehallgattunk, és amelyek világossá tették előttünk, hogy árulás van.” Szokolczi természetesen bombabiztosan állítja, hogy „teljességgel irreális történettel” állunk szemben, ugyanakkor viszont az egyik volt párházbeli interjúalanyom, Radnai György is tagadja. A forrás keletkezésének története az volt, hogy a túlélők – talán 1957-ben – együttesen jegyzőkönyvbe mondták az emlékeiket. Szerintem abszurd feltételezés, hogy egymást lóvá akarták volna tenni. Jó lenne, ha az olvasók között akadna valaki, aki felfedné ezt a rejtélyt. Hogy volt, hogy lehetett a lehallgatás?

A visszaemlékezők a következőket mondták:

Csikesz Józsefné: „28–29-étől döbrentünk rá arra, hogy csak a saját erőnkre vagyunk utalva. Milyen tényezőkből jöttünk erre rá: Telefonbeszélgetésekből, amelyeket illegálisan hallgattunk, és amelyek világossá tették előttünk, hogy árulás van. Ez érlelte meg bennünk a gondolatot, hogy bent a Pártközpontban, a KV-ben nem megy minden rendben. Rádöbrentünk arra, hogy a budapesti fegyveres testületben, a főkapitányságon Kopácsi áruló lett. Az egyik telefonbeszélgetés lehallgatása után kértük Kopácsi letartóztatását.”

Kovács Antal (itt nem a teljes szöveget közlöm): „...A Tánzos és Kopácsi között lefolyt telefonbeszélgetés. Tánzos Gábor sürgette Kopácsinál a nemzetőrség felfegyverzését. Kopácsi erre azt mondta, hogy ez rendben is volna, a fegyverek rendelkezésre is állnak, de más elvtársakkal is meg kell beszélni, mert hiszen túl nagy a demokrácia, és ezért ő egyedül nem dönthet ebben a kérdésben. [...] Beszélgetés Haraszti és Losonczy között: Haraszti közölte, hogy az Írószövetség tagjainak kívánsága, hogy Losonczy vegye át a sajtó- és rádiópropaganda irányítását. [...] Egy másik telefonbeszélgetés: Az MTI belpolitikai rovatvezetője, Henczné, vagy Hencziné és Losonczy között. Henczné tájékoztatta Losonczyt arról, hogy mi a helyzet az országban... [...] Volt még egy másik figura, aki ugyanonnan beszélgetett Losonczyval. Férfihang volt, nem tudom, ki lehetett. [...] 27-én leírtuk a Kopácsiféle beszélgetést Gerő elvtársnak...”

Szóval én nehezen tudnám elképzelni, hogy csak konfabuláltak, vagy blöfföltek.

„Eörsinek fel kellett volna hogy tűnjön a kronológiai zavar is. Gerő október 25-én délig állt a párt élén, Kopácsi legkorábban e nap délutánjától lehetett gyanús...” – így Szokolczi. Miért ne lehetett volna ekkorra már gyanús számukra Kopácsi, aki már az első

napokban is megtiltotta a tömegek elleni fegyverhasználatot, és tárgyalásokat folytatott az „ellenforradalmi lázadókkal”? Ettől még az ostrom kezdetekor utasíthatta a Mosonyi utcai karhatalmistákat a székház felmentésére. Tény az is, hogy Gerő október 25-én délig állt a párt élén, de ettől még jelenthettek neki, feltehetően a továbbiakban is komoly informális hatalommal bírt.

A pártház ávós védőinek fegyveres akciói

Ebben a részben nem nagyon fogok vitába szállni Szakolczaival. Inkább tisztelettel adózom neki, hiszen két – mint tudjuk – azonos forrásból (Hollósék és Eörsi) egészen másképp tudja rekonstruálni a történeteket. Csak arra hívom fel a figyelmét, hogy a Balogh családnév viszonylag gyakori, lehetett ilyen nevű akár kettő is a Mosonyi utcai laktanyában. Természetesen az is lehet, hogy én hibáztam, „megvezettek a forrásaim”.

Nem túl lényeges momentum, ám jól jellemzi Szakolczai holtbiztos állásfoglalását abban a kérdésben is, hogy ki irányította valójában a pártházba vezényelt belső karhatalmista sorkatonákat. Nehezményezi, hogy Hollósékkal egyetértésben én is Várkonyi György alhadnagyot emelem vezetőnek, „nem törődve azzal, hogy az Tompa Károly államvédelmi hadnagy volt. Várkonyit azonban – miként Mezőt – halála révén nemcsak hőssé, hanem mártírrá is lehetett magasztalni, a halálmegvető kommunista helytállást sokkal jobban szemléltető történeteket lehetett írni róla, mint az épület elfoglalása előtt a pincébe menekülő, életét jóérzésű ellenforradalmároknak köszönhető Tompa Károlyról” – írja. Ez tetszetős, logikusnak tűnő, ám spekulatív érvelés. Nem is tartom elég meggyőzőnek a résztvevők visszaemlékezéseivel szemben, amelyekből az derül ki, hogy hivatalosan Tompa, de facto azonban helyettese, Várkonyi volt a vezető. Persze sokkal helytállóbb, hitelesebb lenne, ha ilyen esetekben (amilyen a legkevésbé sem elvéve fordul elő vitáiban) Szakolczai nem ex cathedra kijelentéseket tenne, hanem a joggal feltételezhető, de nem bizonyított állításait csak számba jöhető lehetőségként hozná fel.

Karhatalom szervezése a Köztársaság téren

Szakolczai megütközik azon, hogy egy teljes fejezetet szántam erre a témára: „Talán nem túlzás azt állítani, hogy ezt tekintik [természetesen Hollósék és Eörsi] legfőbb bizonyítéknak arra, hogy a pártbizottság megingás nélkül helytállt a népi demokratikus államrend védelmében” – írja. Bizony túlzás, még csak nem is kicsi. Az én célom egyáltalán nem ez volt, hanem a történetek rekonstruálása.

Ebben a részben egyébként Szakolczai igencsak merészet állít: „Mire azonban a szervezőmunka érdemben megkezdődött, a Köztársaság téri pártházat elfoglalták és feldúlták a felkelők, a nemzetőrséget szervezők közül pedig többeket megölt vagy meglincselt a tömeg.” Szakolczai hosszú oldalakon igyekszik bizonyítani, hogy a munkásmilícia és a nemzetőrség azonos. Ez különösen bizarr gondolat, amelyet a források tömege cáfol. A rendszerváltás óta sem akadt olyan visszaemlékező, aki osztaná Szakolczai megállapítását. Pedig ha a Köztársaság téri pártházban tevékenykedő Tóth Lajos-féle stáb valóban az alakuló nemzetőrség része lett volna, alighanem tőlük hallottunk volna erről 1989 óta. Kopácsi sem említett soha ehhez hasonlót.

Október 30-áig a nemzetőrséggel ugyanaz volt a hatalom célja, mint a munkásmiliciákkal. A párt égisze alatt megbízható fegyveres erőt akartak létrehozni. Szervezésük párhuzamosan folyt. De szervezetileg nem voltak azonosak. Kopácsiék az egyetemistákra és a munkásokra építettek a rendőr-főkapitányság irányításával, Tóth Lajosék pedig elsősorban párttagokra akartak támaszkodni, a párt felügyelete alatt. Később a Kopácsi nemzetőrségének fejlesztését kockázatosnak ítélték, mert nem bíztak meg az egyetemistákban, így inkább a munkásmiliciák szervezésére helyezték a hangsúlyt. De egyik szerveződésnek sem volt köze ahhoz a nemzetőrséghez, ami 31-én alakult, s amelynek a

forradalmár-szabadságharcos csoportok alkották a gerincét. Tehát a párthadsereg szervezése megtört, és az a nemzetőrség jutott szerephez, amely alapján a forradalom vívmányainak megvédését tűzte ki célul, és amely tagjainak átvételéről – a Nagy Imre és Kádár János nevével fémjelzett állami és pártvezetéssel egyetértve – Kopácsiék, vagy a Köztársaság tériek addig hallani sem akartak. (Teljesen véletlenül most került kezembe Marián István vallomása /1957. III. 12. TL V-150005. Kovács István és társai/ az október 31-án, a Kilián laktanyában az „igazi” nemzetőrség megalakulásáról: „[Király Béla vezérőrnagy] az egységes nemzetőrség létrehozásának szükségességét hangoztatta. Kijelentette – egy közbeszólásra – hogy nem szükséges a munkásmiliciák felállítása.” Ez talán önmagában is eléggé bizonyító érv: Marián feltehetőleg ekkor hallott először a munkásmiliciákról.)

„Nyilvánvaló, hogy október 28-án minimálisan tájékozott, józan, normális ember fejében nem fordulhatott meg, hogy a Köztársaság téren, számos nagy felkelőcsoport tőszomszédságában alakítsa ki az ellenforradalmárnak tartottak elleni fegyveres harc központját...” – írja Szakolczai, akit az indokolatlan magabiztossága alkalmasint csúful megvezeti. A Köztársaság tér 28-án még biztonságosnak tűnt (sőt még 29-én is!), szovjet védelemmel (nem véletlen, hogy október 30-áig nem érte támadás a budapesti pártközpontot), és a katonai stáb azért települt oda, mert az ottani elvtársaknál senki sem tudta jobban, kik a megbízható munkáskáderek. (Egyébként nem volt számos nagy felkelőcsoport a Köztársaság téri pártház tőszomszédságában. Legközelebb a Baross tériek tevékenykedtek, a többi bázis (pl. a Corvin köz) viszonylag távol esett.)

Szakolczaiából a munkásmilícia titkos szervezésének felvetése váratlanul humort fakaszt. „Titokban lehetett telefonálni a titkos telefonon? Titkok megbeszélésére való a titkos vonal?” Szójátéknak jópofa, de nem értem a mélységét. Én csak annyit említettem, hogy „titkos telefonvonalak is a rendelkezésükre álltak [mármint a katonai stábnak]”. Nem tudom mennyire érdemes ezzel kötekedni, szerintem felesleges. A források alapján továbbra is valószínűnek látom, hogy Tóth Lajosék a lehetőségekhez képest igyekeztek titokban tartani a szervezést. A titkos telefonvonalat továbbra sem tartom „kádárista trükknek”.

Támadás a pártház ellen

Szakolczai bármennyire is szeretné elhithetni, nem írtam azt, hogy „előre eltervezett támadás indult a pártház ellen”. „A Baross tériek és a corvinisták egy közös gyűlésen határozták el, hogy »a Köztársaság téri pártházat meg kell támadni, ki kell füstölni az oda befészkelődött ávosokat, és a pártházat el kell foglalni.«” – írta még a bevezető részben, annak bizonyítására, hogy ebben is egy követ fújok Hollósékkal. A fejezetben már árnyaltabban fogalmazott, de még itt is érződik tanulmányának alap-prekonceptiója. Tehát le kívánom szögezni: nem csak a kötetemben, hanem mindig is azt állítottam a pártállami hivatalos verzióval szemben, hogy nem volt közös gyűlés a Baross tériek és a Corvin köziek között a Köztársaság téri pártház megtámadása kapcsán. Legfeljebb a felderítő egységeik találkoztak *véletlenül* a téren. „Nagy megtervezettségéről” semmiképpen sem beszélhetünk, valószínűleg egy percen belül lezajlott, de az is lehet, hogy a corvinisták csak az ostrom idején, teljesen spontán módon kerültek a Köztársaság térre.

Tehát fenntartom, hogy a Baross tériek az ostrom előtt, hajnalban meg tették az előkészületeket, és azt is, hogy bizonyos adatok szerint a corvinisták is. Szakolczai persze ezt „teljességgel valószínűtlennek” tartja. Miért „teljességgel valószínűtlen”? Inkább: teljességgel lehetséges! Tény, hogy nincs erről elegendő forrásunk. Tekintve, hogy a corvinisták történetét nyilvánvalóan ezerszer jobban ismeri nálam, elállok a további vitától.

Szakolczai szerint egyszerűen csak kádárista konfabuláció, hogy Nickelsburg László a Baross tériek parancsnoka az eligazításkor „kíméletlen leszámolásra is utasítást adott”, hangsúlyozva, hogy „a pártházat élve senki sem hagyhatja el”. Bár egymástól függetlenül öt tanú is ezt állította, s ez körülmény – az eddigi tapasztalataim szerint – igencsak

valószínűsítik az állítások tényyszerűségét az '56-os perekben. De mit számít ez, ha egyszer a mindent legjobban tudó Szokolczai kerek pereg kijelenti, hogy ez kádárista konfabuláció. Ennek bizonyítására azt fejtegeti, hogy a forradalom történetében semmilyen fegyveres akció nem indult hasonló céllal. Csak azt felejt el, hogy a verbális „keménykedés” szinte mindenütt, mindig előfordult a forradalom idején, de még utána is. Jó példa erre Mansfeld Péterék története.

Persze az is „kádárista konfabuláció”, „teljességgel valószínűtlen”, hogy az előkészületeket észlelték Mezőék, és a támadás elhárítására igyekeztek felkészülni. Csakhogy a hivatkozott forrása, Radnai György egy a rádióműsorban éppen ellenkezőjét állítja annak, amit Szokolczai hallani szeretett volna (56 perc a forradalomtól a szabadságig. 4. rész. www.radio.hu). Prekonceptiói eszerint olykor nemcsak a szemét, de még a fülét is megvezetik. Egyébként bármikor meg lehet kérdezni Radnait, mi erről a véleménye.

Hollósék ide vagy oda, számosan állítják a védők közül, hogy hajnalban már látták a gyülekező fegyvereseket, különösen az Erkel Színháznál, és annak tetején. Én most is ezt tartom hitelesebbnek. Valószínűleg bizakodtak abban, hogy megússzák a támadást. De az még elképzelhetlenebb, hogy ne számítottak volna erre az eshetőségre, amit az ÁVH-s ruhák lecserélése önmagában is cáfolna.

Az ostrom előtti incidenssel kapcsolatos vitától újfent távol tartom magam. Komikusnak vélem, hogy egyetlen primerforrás felmutatásával akarja hitelteleníteni az állításaimat. Annyit mégis elárulok, hogy a Takács vezette nemzetőr járőrt azért nem említettem meg kötetemben, mert nem tartottam eléggé lényegesnek. Bár egyáltalán nem vagyok meggyőzve arról, hogy értelmetlen, logikátlan zagyvaságokat írtam, hozzáteszem: az ilyen helyzetekben, mint amilyen ez volt, nem tartom kizártnak, hogy akadtak többen is, akik illogikusnak tűnően viselkedtek. Ha csak elképzelem azt, hogy hasonló helyzetben a „surrános” katonatársaimmal mit tettem volna ilyen szituációban...

Kritikusom azt is felrója nekem, hogy – Hollósékkal ellentétben! – teljesen figyelmen kívül hagyom a nemzetőrök jelenlétét. Ez így van, de nem véletlenül! Abban van igaza, hogy legalább megemlíthettem volna ezt a problémakört is. Fentebb említettem, hogy többféle nemzetőrség szerveződött a forradalom idején. Az a nemzetőrségi szervezet, amelynek főerejét a felkelők alkották október 31-éig nem létezett, legfeljebb embrionális állapotban. Október 30-áig a hatalom legfőbb törekvése a felkelő-szabadságharcos csoportok lefegyverzése, katonai, vagy rendőri felügyelet alá helyezése, szükség szerint megsemmisítése volt. (Ezt alátámasztja Horváth Miklós hadtörténész is: *1956. hadikronikája*.) Szokolczai a nemzetőrség említésével, Münnich Ferenc belügyminiszter a rádióbejelentésével („a főváros utcáin semmiféle államvédelmi szervhez tartozó alakulat nincs szolgálatban”) azt hangsúlyozza, hogy a támadók immár törvényesen jártak el. Kétségtől törvényességi kifogások felmerülhetnek a védőkkel szemben, én viszont ezt egy forradalmi időszakban nem tartom releváns szempontnak. Hiszen ugyanilyen érveléssel kétségbe lehetne vonni a forradalom kiobbantásának jogosságát – ahogy ezt az igazi kádáristák tették.

De: amikor Mező Imréhez kanyarítja a szót, mindjárt másképpen értékeli: „Igazságtalan lenne Mező felelősségét felvetni a karhatalmista védők szolgálatban megtartásával kapcsolatban, hiszen a forradalom hektikus napjaiban nem a békében elvárható körülményekkel születtek a rendelkezések.” Nahát!

Befejezés

Ezzel aztán a vitairat kurtán-furcsán véget is ér: „Az ostrom lefolyásának, különösen pedig az azt követő népitéletnek a behatóbb vizsgálatát e helyütt nem tekintem feladatomnak.” Ehhez hasonló kritikát, megvallom, még nem láttam: Szokolczai a vizsgált mű negyedéről írt, mintegy négyszer annyit, mint annak terjedelme, a többről már csak az alábbiakat.

„Egy dologra azonban fel kívánom hívni a figyelmet. A pártházhoz felderítésre küldött első repülőgép délben azt jelentette, hogy a téren nem tapasztal olyan kiterjedt harci tevékenységet, ami komoly katonai beavatkozást igényelne” – Szokása szerint Hollósékra és rám hivatkozik. „Ezt megerősíti Tompa Károly vallomása, amely szerint a (segítségükre küldött) harcokocsik megérkezése előtt sem sebesültjük, sem halottjuk nem volt, a felkelők megközelíteni sem tudták az épületet.” – Kritikusomnak itt szerencséje volt, mert nem csak az általa ismert Tompa állította ezt, hanem a többi rendelkezésünkre álló forrás, egyöntetűen. „Lehetetlen, hogy ha már délelőtt tíz órától fegyveresek sokasága ostromolja az épületet, azt a légi felderítők nem veszik észre...– állítja, talán kissé elhamarkodottan. B. Varga Sándor őrnagy, pilóta, szemtanú ugyanis ezt írta visszaemlékezésében: „Jellemző, hogy [...] az egész harc lefolyása alatt állandóan rádióösszeköttetésben voltunk a repülőtérral [...], ennek ellenére nem történt semmi intézkedés” (HL 56-os gyűjt, 7/717–718.). Egyébként B. Varga azt is szóba hozta, hogy az ostromlók az alacsonyra leereszkedő repülőre rá is lőttek. De miért is ne tudná sokkal jobban Szakolczai, hogy mi történt akkor, ott, mint a szemtanú-pilóta?

A kritikus így folytatja: „...több órás harc után a védőknek még sebesültjük sincs. Ezek alapján kétségesnek tartom, hogy valóban olyan nagyszabású volt-e az ostrom, mint amilyenek eddig tudtuk.” Nem tudom, Szakolczai milyen nagyszabásúnak tudja az ostromot. A katonai vélemények megegyeznek abban, hogy kézfegyveres támadással szemben jól védhető volt az objektum. De az az egyetlen harcokocsi, amely felett a gyakorlatlan felkelők diszponáltak, eldöntötte volna a harcot a támadók javára, még akkor is, ha nem támogatták volna tévedésből őket a megérkező katonai páncélosok.

Még hátra van az utolsó – talán a legveretesebb – mondat: „Hogy az ostrommal és az azt követő népítélettel kapcsolatban mi a pontos igazság, arra további kutatásoknak kell fényt deríteniük.” Hoppá, itt bizony kibújt a szög a zsákból, megvan, hogy mire is megy ki ez az egész. Szakolczai buzgólkodása nem is annyira a tanulmányom, hanem inkább konkrétan a személyem ellen irányult. Hiszen ezzel azt próbálja elhitetni az olvasóval, hogy bármit is írhatok, az még vizsgálatra sem szorul, csak szintiszta badarság lehet.

Sebaj, azt mégiscsak kiérdemeltem valahogy, hogy ez a szuperzseni, ennyi időt, energiát pazaroljon rám.